

Тиодор Р. Росић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука
у Јагодини
Катедра за дидактичко-мето-
дичке науке

УДК 316.663:316.343.652(497.11)''1804/2014''(049.32)
821.163.41:929]:316.75''1804/2014''(049.32)
Примљен: 22. децембар 2017.
Прихваћен: 23. мај 2018.

ПОЛИТИЧКО ДЕЛОВАЊЕ СРПСКИХ ПИСАЦА

Зоран Аврамовић, *Књижевници и њихови улози у српској култури 1804–2014. Лепа душа и Јанусово лице њихових улога*, Православна реч, Нови Сад, 2017, 288 стр.

Монографија Зорана Аврамовића, угледног социолога културе, нема сумње, капитално је дело, како предметом истраживања тако и научним резултатима до којих је Аврамовић дошао.

Предмет ове књиге је однос књижевника и политике у српској култури од 1804. до 2014. године, дакле током последња два века. Амбициозно је обухваћен веома широк временски распон. Без темељног познавања проблема истраживања и солидне методологије то би био узалудан, Сизифов посао. Упркос напору, научни допринос би био мали. И одмах да, у овим уводним речима, указујући на аутора и његов рад, истакнемо: истраживач је у постављеним циљевима и задацима рада успео.

Дакле, предмет истраживања је политичко деловање у јавном деловању и мишљењу српских писаца, а не политичке теме у њиховим делима. Аврамовић настоји да истражи одлике и последице јавног политичког дискурса српских писаца на политички живот. Предмет разматрања нису увек и најистакнутији српски писци. Избор је селективан и парадигматичан, па ову студију треба схватити као уводну за будућа истраживања.

У истраживању се полази од детерминишуће поставке: књижевност као део културе, као и култура уопште, није изолована. Књижевници живе и стварају у друштву. Национална култура се остварује у друштвеном контексту.

Аврамовићева књига разматра фундаментална питања српске културе, политике и књижевности. Да би се на постављени проблем одговорило, у њој су незаобилазна питања односа књижевне уметности, књижевника и политике, проблеми односа према традицији, патриотизму, револуцији, али ту су и отворена питања слободе уметничког стваралаштва, отворености друштва, тржишта итд.

Садржајно, књига обухвата 19, 20. и почетак 21. века. Дакле, 19. век у којем је врхунско етичко начело писаца било национално ослобођење и уједињење. То је био примарни циљ свих, без обзира на политичко опредељење и да ли су писци из власти или опозиције. У 20. веку већ нема јединства. Тај век обележен је раздором, несналажењем, националним посрнућем, слабењем националног идентитета и погубним југословенством, трагичним за српски народ.

Аврамовић је истражио сву релевантну литературу која се бави односом политике, књижевности и идеологије, неким стилским формацијама и књижевним животом у периоду од краја Првог светског рата до 1965. године. То су књиге Гојка Тешића *Зли волишебници* (полемике и памфлети у српској књижевности 1917–1943, 1983), *Ушћуљена башићина* (1990), књиге Станка Ласића *Сукоби на књижевној љевици 1928–1952* (1970), Душана Бошковића *Сћановишића у сјору: сћановишића и сјорови о слободи духовној сћваралашћива у српско-хрватској њериодици: 1950–1960*, Петра Пијановића *Српска култура 1900–1950* (2014), итд. Истраживач је указао и на теоријске радове, попут, рецимо, књиге Предрага Палавестре *Критичка књижевност* (1983), као и на поједине поетичке радове. Аутор је упознат са досадашњим истраживања из датог тематског корпуса, али он те резултате истраживања не реинтерпретира еклектички, већ настоји да проблеме осветли из свог истраживачког угла и у томе успева. У складу са темом, он даје нова сазнања, погледе и закључке.

Књига има четири дела. На почетку сваког дела је увод, на крају закључак. Први део посвећен је разматрању односа књижевника (књижевности) и политике. Други део је посвећен дијахроном погледу на историјски ток рата и мира. Трећи део посвећен је међусобним разликама, мимоилажењу и нарушавању идеолошко-политичког јединства из 19. века. Четврти део посвећен је тумачењу улоге писаца у политици и демистификацији мита о српском демократском и националном писцу, са посебним освртом на особености политичког мишљења српских писаца. Дакле, у књизи се теоријски разматра однос политике и јавног деловања писаца, однос писаца према политици државе Србије крајем 19, у 20. и почетком 21. века. Апострофирају се писци који су били активни у политици и последице уплитања писаца у политички живот нације (Тосић, Драшковић итд).

Аврамовић сложеном односу политике и књижевности приступа веома промишљено и аналитички. То подразумева питања: Како писци схватају државу, друштво, нацију, демократију и политику? Однос према држави, њеном унутрашњем уређењу, спољној политици, националним и историјским идеалима. После Другог светског рата, истиче, било је и писаца који су учествовали у прогону других писаца. Писци, попут Зоговића или у једном периоду Ђиласа, представљали су политичку власт која је прогањала идеолошки неподобне писце, али и њихова дела.

Сукоб реалиста и модерниста и идеолошко-политички конотиран раскид са соцреализмом није означио и крај прогона писаца. Шездесетих година уследиле су забране, па и хапшења. Забрана представе „Голубњача” Јована Радуловића, с почетка осамдесетих година прошлог века, уништавање књиге *Вунена времена* и хапшење Гојка Ђога (1981) веома су парадигматични. Неки писци и уредници из ИП „Просвета” учествовали су у репресији.

Током распада југословенске државе, деведесетих, српски писци нису јединствено стали у одбрану национално-државних интереса, попут словеначких, хрватских, македонских, албанских. Поделили су се на патриотски одређене бранитеље државно-националних вредности српског народа и острашћене критичаре свега што има премису српског. Поделило се и Удружење књижевника Србије на два крила, национално и квази-демократско. На једној страни имамо писце који поштују државно-националне интересе и за њих се боре, попут Ћосића, Данојлића, Павића, да поменемо само неке, а на другој писце окупљене око тзв. Ујдија, Београдског круга: М. Ковача, Ф. Давида, В. Стевановића, Д. Великића, С. Басару. На једној страни имамо трибину Француска 7 („О Косову, за Косово”) на којој се писци боре за националну част и достојанство, а на другој антисрпску хистерију, памфлете и најчешће опскурна тенденциозна дела.

Упркос томе што је нација темељ сваке државе, срећемо се са острашћеном критиком државе где се полази од анархистичког учења о апсолутној слободи, некритичког приступа либерализму у економији, идеја грађанског друштва, где су људска права изнад државних и где се у име људских права чине неретко најстрашнији злочини (нпр. НАТО агресија на Савезну Републику Југославију).

За разлику од ових, има, међутим, писаца, и у 19. и у 20. веку, који су били у политици и у њој оставили траг. За државу и српску културу много су учинили: Стерија, Његош, Лаза Костић, Дучић, Црњански. Сетимо се само Ракића. Поједини писци, попут писаца из расејања, борили су се за слободу и демократију, други су, пак, доприносили развоју националне свести и достојанства, а они из супротног тabora, осамдесетих година 20. века, радили су против државно-националних интереса (Бора Ћосић, Мирко Ковач, Светислав Басара, Драган Великић, Вида Огњеновић). Парадигматична је политика деструкције државе Виде Огњеновић и Светислава Басаре, упркос томе што су били амбасадори земље.

Током разарања државе искристалисала су се два антипода. На једној страни имамо државобранитеље и писце који дижу глас против НАТО агресије, а на другој критичаре државе, анархолиберале, који либерално приступају свему, па и негирању сопствене нације.

Однос српских писаца према политици мора се посматрати у светлу хетерономних и аутономних начела највишег добра. Међутим, и та начела су код српских писаца доживела инверзију, па имамо хетерономију индиви-

дуализма и аутономију националних права. Али, ко је то могао да докаже у острашћеној демонизацији свега српско-националног!?

Монографија Зорана Аврамовића је заснована на поузданим изворима и документарној грађи. Сваки закључак у њој је заснован на релевантним чињеницама. Значајна је не само са социокултурног, већ и са етичког гледишта. У тој књизи су антиподно постављене етика части и ситносопственичко користољубље. Указује на манипулативну дволичност лажних демократа, али и на кардиналне националне вредности. Добра је основа за будућа истраживања политичког деловања у јавном деловању и мишљењу српских писаца, али и лек од манипулативне мимикрије појединаца који су једном народу настојали да наметну хетерономију највишег добра.